

Такие проблемы правового регулирования договора поставки неблагоприятно влияют как на производство продукции и товаров, так и на преодоление кризисных процессов в экономике страны.

**Ключевые слова:** договор, поставка, товар, продукция, гражданско-правовой, санкции, особые условия поставки.

**Samchuk-Kolodyazhna Z. Issues of the Delivery Agreement in Civil Law.** The most appropriate legal form of regulation of property relations of businesses in relation to the rhythmic delivery of raw materials, spare parts supply is supply contract which because of its legal nature is a complex and effective form, can be converted into property relations and the terms of which the least regulated by the civil law. Civil Code of Ukraine, determining the supply contract as a subspecies of the sales contract, provides the application of the provisions governing the sale and purchase agreement for the supply contract, noting that the by the law the features of the regulation of such contracts can be defined. It should be noted that the supply contract products for industrial purpose and consumer goods, which is in the economic activity, is regulated by the Commercial Code of Ukraine, but its special conditions that delimit it from the sales contract are not settled enough. At the same time, rules of CC stipulates that the legislation can be installed especially and order delivery of products, goods and oblige the Cabinet of Ministers approval of the supply of products and especially the STP conditions of supply of certain goods. Such problems of legal regulation of a contract to supply adversely affect both production and goods, and to overcome the crisis in the country's economy.

**Key words:** contract, delivery, products, goods, civil law, penalties, special conditions of delivery.

УДК 349.42

*A. Duchnewycz*

### **Wpływ norm Porozumienia w sprawie rolnictwa na bezpieczeństwo żywnościowe krajów członkowskich WTO**

W artykule zrobione teoretyczne badania efektu stosować postanowienia Porozumienia w sprawie Rolnictwa w sprawie bezpieczeństwa żywnościowego krajów członkowskich Światowej Organizacji Handlu i miejsce handlu międzynarodowego i form regulacji w prawie międzynarodowym. Autor studiował regulacje międzynarodowe, rolę i znaczenie handlu międzynarodowego dla współczesnych stosunków międzynarodowych, form regulacji. Powstaje następująca sytuacja wymagająca regulacji prawnej. Dlatego współczesna koncepcja globalnej gospodarki rynkowej realizowana przez normy WTO, kiedy produkcja jakiegokolwiek produktu w określonym kraju jest rozpatrywana nie z punktu widzenia jego konieczności na rynku krajowym, a z punktu widzenia celowości jego produkcji wskutek międzynarodowego podziału pracy i możliwości konkurencyjnych, nie zapewnia całkowitego bezpieczeństwa żywnościowego państwa.

**Słowa kluczowe:** WTO, Trade, GATT / WTO, państwa członkowskie WTO, dostęp do rynku.

**Ogólne określenie problemu i jego związek z naukowymi zadaniami praktycznymi.** Wejście do WTO sprzyjało powstaniu aspektów problemowych dotyczących adaptacji ustawodawstw narodowych do norm i przepisów WTO, konkurencyjności produkcji rolnictwa, powodując konieczność badania podjętej problematyki i określenie kierunków pokonania problemów powstałych przed państwami członkowskimi WTO.

**Aktualność badania** jest uzasadniona brakiem pełnego opisu tematu – dotychczas faktycznie nie ma żadnej fundamentalnej pracy dotyczącej wpływu norm WTO na bezpieczeństwo żywnościowe krajów członkowskich tej organizacji.

**Analiza ostatnich badań i publikacji, w których podjęto analizę niniejszego zagadnienia.** Analizę naukową zagadnień polityki agrarnej i regulacji prawnej stosunków społecznych w zakresie rolnictwa prowadzi wielu krajowych badaczy. Wśród nich należy wymienić W. Nosika [1], W. Semczyka [2], A. Statiwkę [3], O. Pohribnego [4] i in. Prace tych autorów stanowiły podstawę kolejnych badań w tej dziedzinie.

**Celem artykułu** jest ukazanie istniejących problemów związanych z regulacją prawną bezpieczeństwa żywnościowego krajów członkowskich WTO, opracowanie propozycji jego doskonalenia.

**Przedstawienie podstawowych tez.** Współczesny świat dawno już zrezygnował z całkowicie

autonomicznego istnienia państw i przeżywa epokę globalizacji. Wspólny zespół gospodarczy związany jest również z międzynarodowym podziałem pracy. Oznacza to, że od niedawna w gospodarce światowej ze względu na intensyfikację, optymalizację i inne czynniki rozwoju zakłada się, iż poszczególne kraje wyspecjalizują się w wytwarzaniu tych produktów rolnych, które produkują najlepiej. To założenie idealne. W praktyce nie każdy kraj może zaakceptować całkowitą zależność od towarów importowanych; w grę wchodzi tu zagadnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Do jego podstawowych komponentów należą:

- 1) zdolność rolnictwa do funkcjonowania w systemie produkcji rozszerzonej; oznacza to, że powinno ono być dostatecznie rozwinięte dla zapewnienia funkcjonowania państwa w warunkach codziennych i ekstremalnych;
- 2) zachowanie kontroli państwa nad strategicznymi zasobami żywności;
- 3) zapobieganie uzależnieniu gospodarki od importu najważniejszych rodzajów żywności;
- 4) utrzymanie warunków życia ludności powyżej poziomu biedy;
- 5) zapewnienie niezbędnej regulacji procesów gospodarczych ze strony państwa, umożliwiającej normalne funkcjonowanie gospodarki rynkowej.

Można tu dostrzec sprzeczności zewnętrzne zachodzące między interesami narodowymi i ponadnarodowymi – interesami transnarodowych uczestników handlu międzynarodowego. WTO stwarza pole prawne, które na pierwszy rzut oka jest sprzeczne z koncepcją bezpieczeństwa narodowego kraju: maksymalne otwarcie rynków narodowych na towary importowane, ograniczenia wewnętrznego wsparcia narodowych producentów produkcji rolniczej.

Oceniając podstawowe tezy Porozumienia w sprawie rolnictwa (dalej –Porozumienie) [5], można dojść do wniosku, że mają one na celu liberalizację międzynarodowego handlu produktami rolnymi. Można do nich zaliczyć zobowiązania dotyczące dostępu do rynku, wewnętrzne wsparcie producentów, przedsięwzięcia sanitarne i fitosanitarne, subsydia eksportowe.

W związku z powyższym można przypuszczać, że kraje gospodarczo rozwinięte (USA, UE i in.) raczej nie podważają swego bezpieczeństwa żywnościowego poprzez przyjęcie zobowiązań dotyczących liberalizacji handlu. Dlatego główną kategorią krajów, dla których bezpieczeństwo żywnościowe w związku z procesami globalizacji jest jednym z głównych problemów, są kraje rozwijające się i kraje najmniej rozwinięte. Źródła zagraniczne oraz przedstawiciele organizacji międzynarodowych mówiąc o bezpieczeństwie żywnościowym i WTO uwzględniają tylko kraje rozwijające się [6]. Jednak każdy kraj, niezależnie od stopnia jego rozwoju gospodarczego, może spotkać się z problemami bezpieczeństwa żywnościowego, poza tym w ustawodawstwie wszystkich krajów przykładą się wagę do bezpieczeństwa żywnościowego, co znaczy, że zaistniała konieczność prawnego uregulowania podobnych kwestii. Tak więc, jeśli w dalszym ciągu będzie chodziło o zagadnienie bezpieczeństwa żywnościowego krajów rozwijających się, to problemy te będą również dotyczyć innych krajów, ale już w innej skali.

Dlatego z pewnymi zastrzeżeniami można mówić o niedociągnięciach w Porozumieniu odnośnie podmiotów bezpieczeństwa żywnościowego – w tych kwestiach zwraca się uwagę tylko na państwa rozwijające się, co oczywiście nie jest zgodne z rzeczywistością, ponieważ w Umowie określa się indywidualne warunki gospodarcze każdego konkretnego kraju: «zobowiązania w ramach programu reform powinny być rozłożone między członków w sposób sprawiedliwy i z uwzględnieniem aspektów pozahandlowych» [5].

Mówiąc o liberalizacji handlu międzynarodowego należy uwzględnić fakt, że akty normatywno-prawne WTO zawierają jednak poprawki dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego. Po pierwsze, o bezpieczeństwie żywnościowym jest wzmianka w preambule do Porozumienia. Chodzi tu o to, że «zobowiązania w ramach programu reform powinny być rozłożone między członków w sposób sprawiedliwy z uwzględnieniem aspektów pozahandlowych, w tym bezpieczeństwa żywnościowego» [5]. Teza ta ma jednak wyłącznie deklaracyjny charakter, ponieważ nie sprawuje się realnej kontroli w zakresie deklarowanej «sprawiedliwości».

Po drugie, artykuł XI: 2 (a) GATT «Powszechna likwidacja ograniczeń ilościowych» [7] umożliwia czasowe ograniczanie eksportu poszczególnych towarów (w tym produktów rolnych) w celu zapobiegania lub osłabiania skutków krytycznego deficytu żywności lub innych towarów o ważnym dla strony eksportującej znaczeniu. Przy czym artykuł 12 Porozumienia dodaje, że członek wprowadzający takie ograniczenia powinien właściwie przewidzieć skutki tego typu zakazu lub ograniczeń dla bezpieczeństwa żywnościowego strony importującej. Oznacza to, że w przypadku importowania przez jakikolwiek z krajów pewnych produktów, które nie są wytwarzane na jego terytorium, działania kraju eksportującego dotyczące zmniejszenia dostaw tego produktu mogą spowodować poważne konsekwencje dla kraju importującego. Problem polega na wzajemnej zależności, która stała się wynikiem międzynarodowego podziału pracy i globalizacji gospodarki.

Podobne ograniczenia w żaden sposób nie mają wpływu (przynajmniej nie wyrządzają szkód) na bezpieczeństwo żywnościowe kraju będącego eksporterem. Problemy powstają po stronie importującej. Oczywiście artykuł 12: (b) Porozumienia określa obowiązek uprzedzenia o planowym zmniejszeniu eksportu i prowadzeniu konsultacji z importerem towaru [5]. Jednakże członkowie mogą się porozumieć lub nie. W tej sytuacji Porozumienie również nie przewiduje należytej ochrony prawnej kraju importującego.

Po trzecie, o bezpieczeństwie żywnościowym jest mowa w załączniku 2 p.3 Porozumienia, gdzie od zobowiązań dotyczących zmniejszenia wsparcia wewnętrznego wyłącza się działania państwa związane ze stworzeniem strategicznych zapasów żywności [5].

Oczywiście podobne zapasy nie są panaceum w razie zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego, ale są przeznaczone wyłącznie do krótkoterminowego wykorzystania w sytuacjach nadzwyczajnych (konflikty wojskowe, klęski żywiołowe itp.).

Po czwarte, jeśli chodzi o zobowiązania dotyczące dostępu do rynku, na podstawie treści artykułu 4 p.2 Porozumienia i związanego z nim załącznika 5 wynika, że chociaż kraje członkowskie WTO zobowiązane są do niewykorzystania i niewprowadzania nowych ograniczeń, wymagania te nie dotyczą towarów żywnościowych, które regulowane są odrębnym trybem. Tak więc ograniczenia importu mogą dotyczyć następujących towarów:

- towarów będących obiektem bezpieczeństwa żywnościowego;
- towarów niesubsydiowanych;
- towarów, których import wynosi mniej niż 3 % konsumpcji wewnętrznej w okresie podstawowym;
- produkcja których jest znacznie ograniczana przez państwo [5].

Przy jednoczesnym przestrzeganiu tych warunków dopuszcza się ograniczenie importu.

Jednak dalej w załączniku 5 zapis jest następujący: po wygaśnięciu okresu realizacji (który już minął) w celu przedłużenia specjalnego traktowania w stosunku tych towarów członek WTO powinien rozpocząć negocjacje ze stronami zainteresowanymi. Mogą one dojść do porozumienia lub nie. W przypadku braku porozumienia stosowanie specjalnego traktowania zostaje zlikwidowane i zaczyna działać zwykłe cło tak, jak dla towarów, których specjalne traktowanie w okresie realizacji nie obejmuje [5].

Należy zaznaczyć, że w części dotyczącej bezpieczeństwa żywnościowego normy Porozumienia w sprawie rolnictwa są przedmiotem szeregu uwag krytycznych polegających na tym, że wszystkie kraje w równym stopniu posiadają prawo do wycofania się ze zobowiązań (na przykład, działania zielonej (green box) i niebieskiej (blue box) skrzynek, pewne subsydia itp.). Jednocześnie w żaden sposób nie uwzględniono szczegółowej sytuacji krajów rozwijających się, co deklaruje się w ramach całego prawa WTO, a mianowicie, że faktycznie tylko kraje rozwinięte posiadają możliwości, w tym finansowe, wykorzystania tych norm. Natomiast kraje rozwijające się, posiadając takie prawo, po prostu nie są w stanie sfinansować podobnych przedsięwzięć. W niektórych źródłach wyraża się przekonanie o tym, że wyłączne prawa krajów rozwijających się przyznane im na mocy Porozumienia, w rzeczywistości nie przynoszą żadnych korzyści, ponieważ do ich realizacji niezbędne są znaczące nakłady finansowe, na które krajów rozwijających się nie stać. Są one pozbawione również możliwości technicznych oraz wykwalifikowanego personelu [8, c. 348].

Poza tym, że kraje rozwijające się pozbawione są możliwości wsparcia narodowych dziedzin rolnictwa, również wprowadzenie ceł ochronnych jest problematyczne. Jest oczywiste, że to nie eksporter opłaca cła dodatkowe (ochronne), wprowadzone przez państwo, a zwykli nabywcy towaru importowanego, czyli obywatele. Po opodatkowaniu towaru cłem dodatkowym jego cena na rynku kraju eksportera wzrasta o wysokość tych ceł. Zmniejsza to z kolei i tak skromne możliwości obywateli krajów rozwijających się związane z zaspokojeniem potrzeb żywnościowych.

W związku z tym należy udzielić krajom rozwijającym się dodatkowych ulg w kwestii realizacji norm Porozumienia, co powinno przejawiać się głównie w dodatkowych możliwościach ochrony krajowych towarów i producentów.

Można więc stwierdzić, że tryb dyferencjalny dla krajów rozwijających się określony przez normy Porozumienia ma zwykle charakter deklaracyjny.

Powszechnie uznaje się negatywny wpływ subsydiów, w tym eksportowych, na handel międzynarodowy. W przeciwieństwie do produkcji towarów przemysłowych, subsydiowanie towarów rolnych nie zostało usunięte całkowicie, chociaż towary te bardzo często już nie są tylko produktami rolnymi, ale zostają poddane obróbce przemysłowej. Pozwala to w szeregu przypadków na udzielanie subsydiów eksportowych towarom wyprodukowanym przez te branże przemysłu, dla których subsydia eksportowe są zwykle zabronione. Kraje rozwinięte w ostatnich latach były głównym źródłem subsydiowanych produktów rolnych. Stosowane przez nich subsydia eksportowe mają bardzo negatywny wpływ zarówno na kraje rozwijające się będące eksporterami produktów rolnych, jak i na importerów tych produktów. W pierwszym przypadku określony w Porozumieniu system subsydiowania eksportowego

pozostawia towary pochodzące z krajów rozwijających się daleko w tyle, jeśli chodzi o konkurencyjność. Poza tym faktycznie niekonkurencyjne stają się towary wyprodukowane w krajach rozwijających się, krajach będących importerami. Bezpośrednim skutkiem tego jest upadek rolnictwa w krajach rozwijających się.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa żywnościowego ustanowienie przez Porozumienie systemu wykorzystania eksportowych subsydiów produktów rolnych ma negatywny wpływ na rozwój handlu międzynarodowego. Tak więc Porozumienie stwarza takie warunki, w których przy pomocy zespołu norm prawnych powstaje niepodważalna konkurencyjność produktów rolnych pochodzących z krajów rozwiniętych przy deklaratywnej równości praw z krajami rozwijającymi się.

Jeśli chodzi o dostęp towarów zagranicznych do rynków krajowych państw rozwijających się, to Porozumienie przewiduje specjalne traktowanie w zakresie szeregu najważniejszych produktów. Na podstawie Załącznika 5 p.7 nie stosuje się zobowiązań dotyczących taryfikacji ograniczeń pozataryfowych oraz wszystkich wymagań, wspomnianych w art. 4 p.2 dotyczących szeregu produktów mających najważniejsze znaczenie w odżywianiu się mieszkańców kraju członkowskiego WTO. Jednocześnie produkty te również powinny sprostać wymaganiom omówionym w rozdziale A p.1 załącznika 5. W okresie bazowym produkty te praktycznie nie były importowane na terenie kraju rozwijającego się, nie uzyskały również żadnych subsydiów eksportowych, zakres ich produkcji jest ciągle ograniczany przez państwo i są one oznaczone «ST-Annex 5» w liście koncesyjnej członka (czyli jako produkty interesujące z punktu widzenia bezpieczeństwa żywnościowego) [5]. Tak więc jeśli chodzi o te towary, to krajom rozwijającym się udzielono nie zwykłych ulg, jak w przypadku innych państw, ale dopuszczono również możliwość regulowania ich importu przez środki pozataryfowe.

Taki system mniej więcej odpowiada zasadom bezpieczeństwa żywnościowego nawet z uwzględnieniem tego, że do takiego typu towarów nie można zastosować specjalnych działań ochronnych (SSG), ponieważ, na podstawie art. 5 p. 1 Porozumienia działania takie mogą być wprowadzane tylko w odniesieniu do towarów, których import jest regulowany przez środki taryfowe.

Niemniej jednak nie należy tu stosować działań ochronnych, ponieważ obowiązują limity.

Chociaż Porozumienie rozpatruje bezpieczeństwo żywnościowe jako niezbędny aspekt pozahandlowy regulacji prawnych, w większym stopniu jest ona ukierunkowana na liberalizację handlu produktami rolnymi, nie poświęcając należytej uwagi kwestiom bezpieczeństwa żywnościowego. Tak więc:

- w Porozumieniu nie jest przewidziany dostatecznie elastyczny system regulacji prawnych, uwzględniający kwestie bezpieczeństwa żywnościowego;
- przewiduje się kolejne rozpatrywanie trybu realizacji Porozumienia z uwzględnieniem zagadnień bezpieczeństwa żywnościowego, na podstawie art. 20 Porozumienia;
- Porozumienie w większym stopniu uwzględnia interesy krajów rozwiniętych niż krajów rozwijających się.

Istniejący system bezpieczeństwa żywnościowego i opinie na ten temat przedstawicieli krajów rozwiniętych i krajów rozwijających się są sprzeczne. Jest oczywiste, że kraje rozwijające się, niewątpliwie doświadczają znacznych trudności ze strony krajów rozwiniętych w związku z szeregiem mankamentów Umowy, domagają się szeregu ustępstw i wyjątków w międzynarodowym handlu produktami rolnymi. Kraje rozwinięte z kolei, nie chcąc tracić zysku, idą tylko na nieznaczny formalny kompromis i zaproponowane przez nich ulgi oznaczają tylko to, że mieszkańcy krajów rozwijających się po prostu nie umrą z głodu.

**Wnioski i perspektywy kolejnych badań w danym kierunku.** Powstaje następująca sytuacja wymagająca regulacji prawnej:

a) kraje rozwinięte uzyskujące ogromny zysk w związku z niekorzystną sytuacją innych krajów akceptują tylko niektóre ulgi dla krajów rozwijających się w zakresie zobowiązań w celu utrzymania minimalnej równowagi bezpieczeństwa żywnościowego;

b) z drugiej strony kraje rozwijające się potrzebują poważnej zmiany ustawodawstwa rolnego WTO, co w ostatecznym wyniku wydaje się sprawiedliwe w celu realizacji zadeklarowanych przez WTO priorytetów;

в) wreszcie interesy wszystkich innych krajów (których nie zalicza się do krajów rozwijających się) w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego praktycznie nie są rozpatrywane w prawie WTO, tym nie mniej pozostają aktualne.

Dlatego współczesna koncepcja globalnej gospodarki rynkowej realizowana przez normy WTO, kiedy produkcja jakiegokolwiek produktu w określonym kraju jest rozpatrywana nie z punktu widzenia jego konieczności na rynku krajowym, a z punktu widzenia celowości jego produkcji wskutek międzynarodowego podziału pracy i możliwości konkurencyjnych, nie zapewnia całkowitego bezpieczeństwa żywnościowego państwa.

*Źródła ta literatura*

1. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу // Аграрне право України: підручник / За ред. В. З. Янчука. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком-Інтер, 1999. – С. 583-620.
2. Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві: монографія / Кол. авторів. Під ред. В. І. Семчика. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007.
3. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: міжнарод. наук.-практ. конференція, м. Луцьк, 10-11 вересня 2010 р. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – 382 с.
4. Аграрне право України: підручник / За ред. О. О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.
5. Угода про сільське господарство від 15.04.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Carson C. The Uruguay Round Agreement on Agriculture. OECD / C. Carson. – Paris, 1998. – P. 141.
7. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (НАТТ 1947) від 15. 04. 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
8. Шумилов В. М. Всемирная торговая организация: право и система / В. М. Шумилов. – М.: Проспект, 2006. – 348 с.

**Духневич А. Вплив норм Угоди про сільське господарство на продовольчу безпеку країн-учасниць СОТ.** У статті проводиться теоретико-прикладне дослідження впливу положень Угоди про сільське господарство на продовольчу безпеку країн-учасниць СОТ, а також місце міжнародної торгівлі і форми її регулювання в міжнародному праві. Сільське господарство традиційно визнавалося винятковим сектором глобальної торговельної системи. Сільськогосподарські товари, на відміну від послуг, є продуктами праці, фізично перетинають національні кордони, тому в системі СОТ вони виділяються окремо через свою природу і роль у розвитку міжнародної торгівлі. Ця відмінність полягає в особливостях виробничого процесу в сільському господарстві, постійний попит на продукти харчування, які забезпечують щоденні природні потреби людини, а також у важливій ролі, яку відіграє агропромисловий сектор в історії, культурі та економіці багатьох суспільств. Вступ України до СОТ сприяв виникненню проблемних аспектів щодо адаптації національного законодавства до норм і правил СОТ, конкурентоспроможності продукції сільського господарства, що обумовлює необхідність дослідження цих питань та визначення напрямків подолання проблем, що стоять перед державами членами. Таким чином, сучасна концепція глобальної ринкової економіки за стандартами СОТ, коли виробництво якого-небудь продукту в конкретній країні визначається не з точки зору його необхідності на внутрішньому ринку, а з точки зору доцільності виробництва в контексті міжнародного поділу праці та вільної конкуренції, не забезпечує повну продовольчу безпеку окремої країни.

**Ключові слова:** СОТ, торгівля, ГАТТ / СОТ, держави-члени СОТ, доступ до ринку.

**Dukhnevych A. Impact of the Treaty about Agriculture for Food Security of Member Countries of the WTO.** The article is theoretical and practical study of the effect of the Agreement on Agriculture for food security of the participating countries of the World Trade Organization, as well as a place of international trade and forms of regulation in international law. Agriculture has traditionally been regarded as exceptional or is sensitive sectors of the global trading system. Even despite the fact that agricultural products, as opposed to services, are the products of labor, which physically cross national borders in the WTO system they stand apart because of their special nature and role in international trade. This difference lies in the peculiarities of the production process in agriculture, the constant demand for foods that provide the daily needs of human nature, as well as the important role played by the agricultural sector in history, culture and economy of many societies. Ukraine's accession to WTO contributed to the problem areas to adapt national legislation to WTO norms and rules, the competitiveness of agricultural products, hence the need to study this topic in the sector and overcome the problems facing member states. Thus, the modern concept of the global market economy by the standards of the WTO, when the production of a product in a particular country is defined not in terms of the need for the domestic market, but in terms of feasibility of production in the context of the international division of labor and free competition, does not provide full food security of a country.

**Key words:** WTO, trade, GATT/WTO, States-members of WTO, access to the market.